

# Werkverwachtingen van schoolverlaters in het land- en tuinbouwonderwijs in Vlaanderen

OP DE BEDRIJVEN MET EEN OPTIMALE SCHAALGROOTTE ZULLEN HOGE EISEN WORDEN GESTELD AAN DE BEDRIJFSLEIDER. DE BEDRIJFSLEIDER ZAL EEN GOEDE OPLEIDING MOETEN GENOTEN HEBBEN EN ER ZAL EEN GROTERE BEHOEFTE ZIJN AAN GESCHOOLD PERSONEEL DAT DE BEDRIJFSLEIDER ZAL MOETEN BIJSTAAN BIJ HET DAGELIJKS BEHEER VAN HET BEDRIJF. OM EEN BETER INZICHT TE KRIJGEN IN HET POTENTIEEL AAN TOEKOMSTIGE BEDRIJFSLEIDERS EN GESCHOOLDE WERKNEMERS, WERD ER IN 2002 EEN ENQUÊTE GEORGANISEERD BIJ DE LAATSTEJAARSSTUDENTEN VAN DE SCHOLEN MET LAND- EN TUINBOUWONDERWIJS IN VLAANDEREN.

In het kader van een onderzoek naar de optimale schaalgrootte van de glastuinbouwbedrijven werd ook onderzocht welke werkverwachtingen schoolverlaters in het land- en tuinbouwonderwijs in Vlaanderen hebben. In deze enquête werd gevraagd naar de werkverwachtingen van de schoolverlaters. In totaal namen ruim 80 % van de laatstejaars van het land- en tuinbouwonderwijs deel aan deze enquête. Deze studenten behoorden tot één van de vier volgende studieniveaus: beroepsonderwijs, technisch onderwijs, graduaatonderwijs en studies voor industrieel ingenieur. Ongeveer 19 % van de laatstejaars waren meisjesstudenten. Het aandeel van de meisjesstudenten in het totaal van de laatstejaars nam toe met toenemend niveau van de studies, van 17 % in het beroepsonderwijs tot meer dan één derde bij de industrieel ingenieurs. Men zou kunnen verwachten dat vooral de kinderen van land- of tuinbouwers zich aangetrokken voelen tot het land- en tuinbouwonderwijs. Uit de enquête blijkt echter dat bij slechts één op drie laatstejaars de ouders een land- of tuinbouwbedrijf hebben, of een tuinaannemersbedrijf uitbaten. In totaal zijn 26 % van de studenten afkomstig van een landbouwbedrijf, 6 % van een tuinbouwbedrijf en 2 % van een tuinaannemersbedrijf. Van de studenten die deelnamen aan de enquête bleek het aandeel van studenten afkomstig van een land- of tuinbouwbedrijf toe te nemen met toenemend niveau van de studies. Zo waren 29 % van de laatstejaars uit het beroepsonderwijs kinderen van land- of tuinbouwers,

voor het technisch onderwijs was dit 39 %, voor het graduaat 40 % en bij de industrieel ingenieurs was dit zelfs 53 %.

## TOEKOMSTPERSPECTIEVEN OP KORTE TERMIJN

Opmerkelijk is dat vrij veel laatstejaars, namelijk 36 %, nog verder wil studeren. Van de laatstejaars van het beroepsonderwijs wil één op drie verder studeren. Hierbij dient echter te worden opgemerkt dat voor het beroepsonderwijs zowel de leerlingen van het 6e als van het 7e jaar hebben deelgenomen aan de enquête, zodat het bij een vrij groot aantal van deze studenten gaat om het volgen van het 7e jaar. Van de laatstejaars van het technisch onderwijs wil niet minder dan 60 % nog verder studeren, ongeveer de helft hiervan wil een graduaat behalen. Van de graduaatstudenten wil 17 % verder studeren, en één derde van deze studenten wil graag verder studeren voor industrieel ingenieur. Ook bij de industrieel ingenieurs wil nog 10 % verder studeren. Van al de studenten die willen verder studeren, zijn er bijna 70 % die verder willen studeren in een studierichting die te maken heeft met land- of tuinbouw; 14 % van de laatstejaars heeft nog niet beslist welke studies zij zullen volgen. Van de studenten van wie de ouders een land- of tuinbouwbedrijf hebben, zijn er 31 % die verder zullen studeren.

Van de studenten die niet verder zullen studeren, zullen er onmiddellijk na het beëindigen van de studies 17 % meewerken op het ouderlijk bedrijf; dit is 29 % van het aantal studenten



van wie de ouders een land- of tuinbouwbedrijf hebben. Slechts 10 pt. van de studenten die op de arbeidsmarkt komen, willen onmiddellijk na het afstuderen met een nieuw bedrijf van start gaan. Van alle laatstejaars die niet zullen verder studeren, zijn er slechts 20 % die na het beëindigen van hun studies aan de slag willen in een sector die volledig buiten de land- en tuinbouwsector ligt.

Ondervraagd naar hun werkvooruitzichten onmiddellijk na het afstuderen antwoordde bijna de helft van de studenten die niet zullen verder studeren, dat zij na de vakantie reeds werk zullen hebben. Van de laatstejaars die niet verder zullen studeren, zijn er meer dan de helft uit het beroepsonderwijs die reeds werk heeft, in het technisch onderwijs is dit zelfs acht op tien. Bij de graduaatstudenten heeft 29 % van diegenen die niet verder studeren reeds werk, en



van de industrieel ingenieurs heeft nog niemand werk. Bij de jongens heeft meer dan de helft die niet meer verder studeren, reeds werk na de vakantie, bij de meisjes is dit met 26 % beduidend minder.

#### ➤ TOEKOMSTPERSPECTIEVEN OP LANGERE TERMIJN

Op langere termijn verwacht 21 % van de laatstejaars om het ouderlijk bedrijf over te nemen; dit komt er op neer dat 58 % van de laatstejaars waarvan de ouders een bedrijf hebben dit op termijn willen overnemen. Bij de studenten van het beroepsonderwijs denken twee op drie eraan het ouderlijk bedrijf over te nemen, bij de studenten van het technisch onderwijs is dit zelfs 72 %. Van de graduaatstudenten wil 43 % het ouderlijk bedrijf overnemen, en van de industriële ingenieurs zal slechts één op tien, waarvan de ouders een bedrijf hebben, dit bedrijf overnemen. Van de laatstejaars wil 24 % later een eigen bedrijf opstarten. In totaal willen bijna de helft van de laatstejaars uit het land- of tuinbouwonderwijs later bedrijfsleider worden. Van deze toekomstige bedrijfsleiders wil 45 % een landbouwbedrijf leiden, 15 % een tuinbouwbedrijf, 23 % een tuinaannemersbedrijf en 17 % een ander bedrijf.

#### ➤ CONTINUÏTEIT VAN DE SECTOR

Op basis van de gegevens van de 15 mei landbouwteiling van het Nationaal Instituut voor de Statistiek kon worden vastgesteld dat op de bestaande bedrijven de meeste jonge bedrijfsleiders een landbouwopleiding hebben gehad. Men mag dan ook aannemen dat de toekomstige bedrijfsleiders bijna allemaal een dergelijke opleiding zullen hebben genoten en dat de studenten van het land- en tuinbouwonderwijs het

grootste potentieel zullen leveren voor de toekomstige bedrijfsleiders. Hoeveel bedrijfsleiders zijn er nodig om te voorzien in de vervanging van de land- en tuinbouwbedrijven die stoppen? Om daar een beter inzicht in te krijgen werd de hypothese vooropgesteld dat de gemiddelde beroepsloopbaan 40 jaar bedraagt, zodat er elk jaar 2,5 % nieuwe bedrijven zouden moeten bijkomen om de bedrijven die stoppen te vervangen. Voor de bedrijven met een beroepsmatig karakter komt dit voor Vlaanderen neer op 475 landbouwbedrijven en 138 tuinbouwbedrijven. Bij de afgestudeerden van 2002 zou hier tegenover een potentieel van toekomstige bedrijfsleiders staan van 207 voor een landbouwbedrijf en 69 bedrijfsleiders voor een tuinbouwbedrijf. Volgens de gevolgde hypothese zou dit ongeveer de helft bedragen van de behoefte aan nieuwe bedrijfsleiders.

Anderzijds kan wel worden gesteld dat de nieuwe bedrijven om optimaal te kunnen werken, groter zullen moeten zijn dan het gemiddeld bedrijf. Men kan trouwens in de populatie vaststellen dat het productiepotentieel geconcentreerd is bij de grootste bedrijven. Zo zouden zowel bij de landbouw- als bij de tuinbouwbedrijven de 20 % grootste bedrijven bijna 60 % van het totaal productiepotentieel voor hun rekening nemen. Dit beduidt dan ook dat indien de nieuwe bedrijven groter zijn dan de bedrijven die verdwijnen er minder nieuwe bedrijven dienen bij te komen om het productiepotentieel van de sector op peil te houden. In die optiek is de situatie misschien minder slecht dan op het eerste zicht lijkt. Anderzijds is het echter lang niet zeker dat alle jongeren die nu de ambitie hebben om later bedrijfsleider te worden van een land- of tuin-

bouwbedrijf, dit ook werkelijk zullen doen. Veel zal afhangen van de hinderpalen die zij zullen aantreffen op de weg naar een eigen bedrijf.

Voor wat de sector van de tuinaanneming betreft kan men een tegenovergesteld fenomeen vaststellen dan voor de land- en tuinbouwsector. Op basis van het onderzoek zou blijken dat meer dan honderd laatstejaars er aan denken om zich later te vestigen in de tuinaanneming. Dit is meer dan 4 % van het aantal bestaande bedrijven, dit is meer dan de natuurlijke afvloeit. Het gevaar is dan ook niet denkbeeldig dat bij dergelijke groei op termijn een verzadiging van de markt zal optreden aangezien het totale volume aan werk dat in de tuinaanneming voorhanden is ook zijn grenzen heeft. Bovendien is, dit een vrij jonge sector waarin er relatief weinig bedrijven zullen zijn die door natuurlijke afvloeit zullen verdwijnen.

#### ➤ WAT VERWACHTEN DE LAATSTEJAARS VAN HUN JOB?

In de toekomst moet de schaalgrootte van de bedrijven toenemen om optimaal te kunnen werken. In de landbouw werd dit opgevangen door een verdere mechanisering waardoor de bedrijven groter konden worden zonder dat het aantal arbeidskrachten toenam. In de tuinbouw is dit anders; een vergroting van het bedrijf vereist een toename aan arbeidskrachten. Op de grotere tuinbouwbedrijven zullen de eisen die aan de bedrijfsleiders worden gesteld, steeds groter worden zodat de bedrijfsleider een beroep zal moeten doen op betaalde arbeidskrachten waaraan hij een deel van zijn taken en verantwoordelijkheden moet delegeren. Er zal dus nood zijn aan geschoolde arbeidskrachten. Uit het onderzoek blijkt echter dat slechts weinig van de laatstejaars zich geroepen voelen om op een tuinbouwbedrijf in loondienst te gaan werken. Minder dan 5 % van de laatstejaars ziet zichzelf als loontrekkende op een tuinbouwbedrijf. Het werk op een tuinaannemersbedrijf heeft wat meer succes, 7,5 % van de laatstejaars zou later als loontrekkende willen werken op een dergelijk bedrijf. Het is duidelijk dat deze aantallen aan de lage kant liggen en dat men om meer mensen te motiveren om op een bedrijf als loontrekkende te komen werken een beter inzicht zou moeten krijgen in de verwachtingen die de jongeren koesteren ten opzichte van hun job. Uit het onder-

zoek blijkt dat jongeren in de eerste plaats belang hechten aan een goed inkomen. In de tweede plaats, en vrij dicht bij de wens van een goed inkomen, verwachten zij dat hun job gevarieerd werk zou moeten bieden. Op ruime afstand wordt belang gehecht aan persoonlijke onafhankelijkheid en zelfstandigheid en aan het werken met planten en dieren.

Opmerkelijk is dat door de jongeren weinig belang wordt gehecht aan vaste uren; bijna de helft van de jongeren zet dit op de laatste plaats. Het is mogelijk dat met het ouder worden die mening verandert; zij zullen immers meer ervaring krijgen als werknemer, zij zullen eventueel een gezin hebben en hun doelstellingen kunnen dan ook worden bijgesteld. Opmerkelijk is dat naarmate het studieniveau toeneemt het belang van een goed inkomen vermindert en dat gevarieerd werk aan belang wint. Dit kan worden verklaard doordat de studenten van de hogere studieniveaus weten dat zij omwille van hun diploma reeds verzekerd zijn van een vrij goed loon.

#### ❶ **BESLUIT**

Uit het onderzoek bij de laatstejaarsstudenten van de verschillende studieniveaus van het land- en tuinbouwonderwijs in Vlaanderen blijkt dat bijna de helft van de studenten de intentie heeft om op langere termijn het ouderlijk bedrijf over te

nemen of met een nieuw bedrijf te starten. Indien al deze studenten ook daadwerkelijk bedrijfsleider zouden worden, dan is dit nog onvoldoende om de natuurlijke afvloei van bedrijven in Vlaanderen op te vangen. Wanneer men er echter van uit gaat dat de nieuwe bedrijven, om optimaal te kunnen werken, groter zullen moeten zijn dan het gemiddelde bedrijf, dan kan het productiepotentieel van de land- en tuinbouwsector ook behouden blijven indien er minder nieuwe bedrijven komen dan het aantal bedrijven dat stopt. Of al de jongeren die er nu aan denken om later bedrijfsleider te worden dit uiteindelijk ook zullen worden, valt echter af te wachten. De toekomstige bedrijfsleiders zullen immers nog af te rekenen krijgen met heel wat hindernissen, zoals het verkrijgen van het nodige kapitaal om het bedrijf op te starten of over te nemen, het verkrijgen van de nodige vergunningen, het vinden van de geschikte vestigingsplaats, e.d.. Indien men het productiepotentieel van de sector op peil wil houden en voldoende nieuwe bedrijfsleiders wil aantrekken, dan zal men er moeten voor zorgen dat er een bedrijfsvriendelijker klimaat komt dat voldoende doorzichtig is en voldoende zekerheden kan verstrekken.

Uit diepte-interviews met verschillende actoren uit de sector (technische adviseurs van banken, voorlichters, vertegenwoordigers van veilingen en

proeftuinen, telers) blijkt ook dat het minder goede imago van de land- en tuinbouwsector veel ouders (voornamelijk ouders met een land- of tuinbouwbedrijf) er toe aanzet om hun kinderen niet te laten studeren in het land- en tuinbouwonderwijs. Wil men dat meer jongeren kiezen voor een loopbaan in de land- en tuinbouwsector, hetzij als bedrijfsleider, hetzij als geschoold werknemer dan zal het beroep aantrekkelijker moeten worden gemaakt en zal er een goede voorlichting moeten worden gegeven over het werk op de land- en tuinbouwbedrijven. Wil men meer mensen aantrekken voor het beroep van tuinder, landbouwer of werknemer in de sector, dan zal het een prioriteit zijn om het imago van de sector te verbeteren. De sector zelf moet inspanningen doen om zijn imago te verbeteren, een imago dat voor een deel te lijden heeft gehad onder het pessimisme van de sector zelf. Weinig jongeren zullen voor zichzelf een toekomst zien in een sector die weinig rooskleurige vooruitzichten geeft op een goede toekomst. Toch blijkt uit de diepte-interviews dat, hoewel er uiteraard problemen zijn, de actoren uit de sector toch een positief beeld hebben van de toekomstmogelijkheden in de land- en tuinbouw.

Ann Verspecht,  
Dirk Van Lierde  
en Nicole Taragola  
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap  
Centrum voor Landbouweconomie

